

Quadrilinguitad svizra – preschent e futur

■ La Svizra è sa constituida tras la voluntad da sias abitantas e da ses abitants da viver en cuminanza. L'element fundamental da l'identitad svizra n'è ni ina lingua nazionala cuminaivla ni ina tradiziun culturala u etnica omogena. L'identitad svizra sa basa anzi sin tschertas persvasiuns cuminaivlas da las differentas gruppas linguisticas e culturalas da quest pajais: il confess al stadi federal, a la democrazia directa ed a la diversitad linguistica e culturala. Ils 26 chantuns e mez chantuns che constituechan la Confederaziun èn fitg autonoms. 17 chantuns èn da lingua tudestga, 4 da lingua franzosa (Giura, Neuchâtel, Vad e Genevra) ed 1 da lingua taliana (Tessin). Dals auters 4 chantuns èn 3 bilings (Berna, Friburg e Vallais) ed 1 triling (Grischun). A las quatter linguas nazionalas svizas s'aggiunschan las linguas dals lavurers esters e d'auters immigrants.

Fatgs

Il dischequilibrer tranter las linguas

In'analisa da la situaziun actuala da la Svizra quadrilingua mussa ils sequents resultats: Quantitativamain constatesch'ins ina

relaziun dal tuttafatg ineguala tranter las quatter linguas discurrendas en Svizra. Schizunt sche nus mettain il tudestg en cumparaziun cun l'entira Romania, resta anc in dischequilibrer da dus terz fin a trais quarts tudestg (tut tenor la populaziun totala u ils burgais svizzers) visavi ad in terz fin ad in quart Romans latins. Da l'autra vart vegn quest dischequilibrer egualisà en ils chantuns bilings Friburg e Vallais da la Svizra romanda en favur d'in surpais dal franzos visavi il tudestg sin plaun chantunal. Medemamain mitigjà la situaziun ha la separaziun dal Giura, quasi mo franzos, dal chantun Berna cun in surpli da lingua tudestga (decidida en votaziun dal pievel svizzer il 1978).

Al cunfin linguistic tudestg-franzos, pli u main stabil dapi tschientaners, èn situadas las duas citads bilingas Biel/Bienne (chantun Berna) e Freiburg/Fribourg. Medemamain vaira stabil – betg il davos per motivs topografics – è il cunfin talian-tudestg. Lung il cunfin linguistic tudestg-rumantsch instabil en il Grischun constatesch'ins percenter fin oz regiuns bilingas pli grondas.

La quadrilinguitad sco fenomen d'in territori da retratga

I n'è betg da survesair che la Svizra quadrilingua dal temp modern e contemporan è mo anc in fenomen da l'intschess muntagnard alpin. En quai che pertutga las cuntradas naturalas geograficas da la Svizra, pon ins ordinar las quatter linguas dal vest a l'ost sco suonda: (1) Giura: franzos e tudestg; (2) Svizra Bassa: franzos e tudestg (en il nordost fin il temp medieval tardiv per part er rumantsch); (3) nord da las Prealps: franzos e tudestg (en il nordost fin il temp medieval tardiv er rumantsch); (4) Alps: franzos, tudestg, talian, rumantsch; (5) Sid da las Prealps: talian.

Ins stuess damai discurre per propi d'ina Svizra bilingua en il Giura, la Svizra Bassa ed en il nord da las Prealps, entant che la Svizra quadrilingua sa restrenscha sin la tschinta alpina davent da l'ost dal Lai da Genevra sur la Surselva friburgaisa, il Vallais, la regiun dal Gottard fin en il Grischun.

Biografias linguisticas differentas

Ord puntg da vista da la pedagogia da scola pon ins dir che l'instruziun en las scolas da la Svizra tudestga maina pass per pass dal dialect a la lingua da scrittira u da standard. Questa transiziun na succede dentant mai complettamain pertge ch'er las magistras ed ils magisters sviz-

Tge tegna ensemen la Svizra? Sco nazium fundada sin la voluntad politica hai num da sa confruntar adina puspè da nov cun questa dumonda – er areguard aspects linguistics e culturals.

FOTO: PD

zers tudestgs sez na renunzian mai dal tuttafatg al dialect en scola, entant che la scola en Svizra franzosa s'orientescha da l'entschatta consequentamain al franzos da standard. Il medem vala per la Svizra taliana.

En las scolas rumantschas constatesch'ins, sper il resguard dals idioms regiunals, ina midada da lingua dal rumantsch al tudestg; er questa midada n'è dentant betg completa cun quai ch'i vegn adina mantegnì in tschert spazi per la tgira da la lingua materna. Questa situaziun è ina da las raschuns per la bilinguitad dals Rumantschs ch'èn stads da vegl ennà vischins dal tudestg u circumdads da quel. Autras raschuns èn las cundiziuns da scolaziun professiunala e las cundiziuns economicas en general dals Rumantschs che n'abiteschan betg en in territori cumpact, mabain en intschesch sparpagliads e tratgs dapart. Per mintgina da las quatter linguas nazionalas svizas è la situaziun damai dal tuttafatg differenta.

Sfidas

I suonda la descripziun d'intginas sfidas e problems generals areguard il cumportament linguistic da la populaziun ed il svilup da las linguas en Svizra:

Midada da la stabilitad linguistic pervi da la mobilitad augmentada

Caracteristic per nosa societad odierna è ina mobilitad augmentada entaifer il pajais e sur ils cunfins or. Ils abitants, surtut ils giuvens, restan be anc darar cuntinuadamain en lur lieu d'uffanza, nua ch'il cumportament linguistic sa furma il pli pregnantamain. La mobilitad d'ina part da la populaziun, chaschunada en general per raschuns professiunals, po esser nuschaivla per la furmaziun e la tgira da relaziuns linguisticas individualas e collectivs stabilas. Ma ella po er promover contacts interculturalis prezioss, premess che la prontezza positiva ed er l'abilitad correspondentas sajan avant maun.

Midada dal cumportament linguistic per motivs d'economia globala

Las influenzas economicas e culturalas s'augmentan pli e pli. Il cumbat da la concorrenza economica mundiala pretenda sforzs da razionalisaziun adina pli grondas. La consequenza è tar ina gronda part da la populaziun ina midada marcanta en il cumportament linguistic. Il svilup e la derasaziun rasanta dals meds da comunicaziun electronics influenzeschan ed accelereschan anc quest svilup.

La preschientscha da la lingua pro-

fessiunala sa restrenscha però savens ad in diever puramain funcziunala. Betg darar pon ins constatar in declin da la cumpetenza linguistica, zuppà per part davos in'abilitad apparenta da s'exprimer en englais che deriva da svelts emprims success cun la lingua. Igl è dentant strusch pussaivel d'influenzar il cumportament linguistic en la vita economica cun meds psicologics e da politica da lingua.

La capacitat dal sistem da scola

Il sistem da scola, che sa basa anc adina preponderantamain sin ideals da scolaziun umanistics, è confruntà pli e pli cun la sfida da svilups socials ed economic multifar. La tgira da la lingua ristga da vegnir negligida pervi da l'augment quantitativ dals roms d'instruziun. Ed entaifer la paletta da linguas furma l'englais ina concorrenza adina pli ferma envers las linguas nazionalas. I fiss dentant fauss da giuditgar quests svilups a moda be negativa. Els ans sforzan da responder a tut temp las valurs tradiziunals ed ils cumportaments linguistics e culturals significativs per noss stadi.

La massa d'infurmaziuns

Nus vivain en in'epoca da l'infurmaziun bunamain nunlimitada. La vasta purchida da meds e cuntengns d'infurmaziuns ans porscha da princip la schanza d'ans scolar vinavant e d'emprender a sa chapir meglier tranter las communitads linguisticas e culturalas dal pajais. Ma sper ils effects positivs pon ins magari er constatar che l'enclatga svanescha en consequenza d'ina reduziun dals contacts vicendaivels.

La massa enorma d'infurmaziun provochescha bainduras ina retratga sin l'agen puntg da vista, survesaivel, ma savens er segnà da pregiudizis e clischés. Teoreticamain po quest'opulenza d'infurmaziuns però er influenzer en maniera positiva il svilup da la bilinguitad, sch'ins metta a disposiziun ils meds e las pussaivladads correspondentas per intervenziuns specificas.

Preschientscha augmentada da linguas estras en Svizra

La diversitad culturala e linguistica da la Svizra na furma nagin mund serrà, mabain è da vegl ennà entretschà stretgmain en in ambient europeic e mundial segnà d'influenzas reciprocas. Impurtantas linguas da persunas immigradas èn il serbocroat, albanais, portugais, spagnol ed englais. Las cuminanzas linguisticas respectivas èn per ina buna part pli grondas che quella da la pli pitschna lingua nazionala tradiziunala, il rumantsch.

Svilups pussaivels

Co pudess vesair or l'avegnir linguistic da la Svizra? I suonda intgins scenaris pussaivels, formulads sapientivamain a moda in pau provocanta:

Ina Svizra da 2 ½ linguas?

La situaziun linguistica odierna da la Svizra pudess ins descriver a moda in pau radicala sco quella d'in pajais da 2 ½ linguas: Al plaun nazional han be il tudestg ed il franzos il status da linguas «entiras», il talian, malgrà ses status sco lingua uffiziala, n'è en la vita publica da la Svizra betg dapli ch'ina «mesa chausa». Ed il rumantsch n'ha mai existi sin plaun nazional auter che sco expressiun da voluntad.

Ina vista pessimistica da l'avegnir linguistic da la Svizra sa preschentass pia sco suonda: Mintgin discorra ina da las linguas culturalas grondas da la Svizra, numnadamain quella da sia regiun linguistica. Uschè ditg che la lingua nazionala ha anc prioritad en confrunt cun la lingua internaziunala, resta la segunda lingua ina nazionala, numnadamain mintgamai il franzos u tudestg. Siond che mintgin ha oz er da savair passablamain englais, consistiss la plurilinguitad da la Svizra damai d'ina bilinguitad pli u main exprimida da provegnientscha nazionala e d'enconschientschas pli u main avanzadas da l'englais.

L'englais sco lingua da conversaziun tranter persunas svizas?

En inscunters tranter glied giuvna da las differentas regiuns linguisticas da la Svizra constatesch'ins già savens ch'els discurren pli gugent englais in cun l'auter, e quai tuttavia betg perquai ch'igl è modern, mabain per motivs da cumpetenza. Cun u senza sustegn instituzional sa mussa in svilup che pudess manar a quai che l'englais daventa la segunda lingua dominada il meglier d'ina buna part da la populaziun svizra. Per part vegn il sistem da scola bain a pudair metter en dumonda questa prioritad cun promover sapientivamain las linguas nazionalas; ma nagins cunterprogramms da la politica da furmaziun pon impedir il svilup sco tal.

Fin avant curt pudeva almain la pli part da la populaziun svizra communitgar in cun l'auter pli u main cumpetentamain en ina cumbinaziun da las atgnas linguas nazionalas. Igl è tgunsch pussaivel che quai na vegn betg pli ad esser il cas en avegnir e ch'ins è pront d'acceptar questa midada dal cumportament linguistic. Ma igl è medemamain pussaivel en noss pajais economicamain fitg svilupà e cun ina politica da furmaziun flexibla ch'ins

renconuscha ina furma pli complexa dal mintgadi linguistic e ch'ins vesa la solu-ziun adattada il meglier a l'atgna situaziun istorica e culturala en in tip da trilinguitad generala, per tschertas gruppas schizunt da quadrilinguitad.

Ina Svizra regionalisada e dialectisada?

La varianta reducida «lingua d'origin ed englais» pudess avair per consequenza che la solidaritad svizra sa schlucass. Ils territoris linguisticas da la Svizra s'orientassan anc pli ferm vers l'exteriur da la lingua respectiva che quai ch'igl è già oz il cas.

Ina segunda consequenza pussaivla fiss ina dialectalisaziun da tschertas parts da la Svizra. Surtut en Svizra tudestga avess ina pir da dretg in motiv da preferir sco lingua da conversaziun il dialect enstagl da la lingua da standard. Sch'ìls Romands ed ils Svizzers talians n'emprendessan betg pli tudestg, dessi damain raschuns linguisticas e politicas (bain però anc culturalas) per ina tgira sapientiva da la lingua da standard. Che quai fiss d'avantag per la Svizra tudestga è fitg dubitaivel.

La Svizra en il rom europeic?

En quest connex ston ins er ponderar in scenari pli vast da la situaziun linguistica, betg il davos cun dar in sguard a la situaziun a nivel europeic: Paradoxamain ha numnadamain l'unitad da l'Europa betg effectua ina nivellaziun e svalitaziun da las singularitads regiunals. La conscienza linguistica, gist da las linguas periferas e pitschnas, è creschida en tala moda en il context europeic sco ch'i na fiss strusch stà da spetgar en il rom tradiziunala nazional.

Ma quai fa be surstar a l'emprima egliada: En quai che pertutga la lingua e la cultura è la finamira da la «chasa Europa», unida en la diversitad, en vardad quasi identica cun il «model Svizra», nua che las quatter linguas e las quatter culturas furman ina nazium, mantegnend lur particularitads. Tgi sa, fors sa serra qua il circol, dond er nov schlantsch a la quadrilinguitad da la Svizra sco nazium fundada sin la voluntad politica?

La preschentaziun:

Quadrilinguitad svizra – preschent e futur. Analisis, propostas e recumandaziuns d'ina gruppa da lavur dal Departament federal da l'intern, avust 1989.

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=692
www.chattà.ch